

JAROSŁAW SŁOWIAK*

Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne lasów miejskich w Szczecinie

Streszczenie. Lasy miejskie w Szczecinie są jednym z największych obszarów tego typu w Polsce. Łącznie zajmują powierzchnię 2780 ha. Znaczna ich część to tereny atrakcyjne krajobrazowo, dobrze skomunikowane z centrum miasta. W dobie mody na aktywny wypoczynek mieszkańcy Szczecina chętnie z nich korzystają. Konieczne jest więc określenie zasobów i stanu infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej na ich obszarze. W artykule przedstawiono aktualny stan zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego na obszarze lasów miejskich Szczecina oraz szczegółowe wyniki inwentaryzacji istniejącej infrastruktury przeprowadzonej w 2017 r. Dokonano również analizy słabych i mocnych stron zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego oraz wskazano kierunki potencjalnych zmian. W świetle przeprowadzonych badań należy podkreślić nierównomierne rozmieszczenie infrastruktury i duży stopień jej koncentracji w obrębie kilku obszarów leśnych oraz niezadawalające przystosowanie do aktualnych potrzeb mieszkańców.

Słowa kluczowe: Szczecin, Pomorze Zachodnie, turystyka, rekreacja, tereny zielone, las

1. Wstęp

Modny obecnie trend w życiu mieszkańców miast to urozmaicona aktywność ruchowa wykonywana cyklicznie, często codziennie lub weekendowo. Według raportu GUS 45,9% Polaków regularnie podejmuje zajęcia sportowo-rekreacyjne [GUS 2013: 47]. Dane te znajdują potwierdzenie w corocznych badaniach prowadzonych przez Ministerstwo Sportu i Turystyki, według których w 2016 r. aktywność fizyczną w czasie wolnym deklarowało 60% respondentów, natomiast

---

* Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk o Ziemi, tel. 606 297 573, e-mail: jaroslaw.slowiak@usz.edu.pl, orcid.org/0000-0003-2708-5123.

w 2017 r. aktywność fizyczną w czasie wolnym i aktywność związaną z przemierzaniem się zadeklarowało łącznie 46% osób objętych badaniem¹. W tym kontekście istotna jest dostępność obszarów, na których można aktywność fizyczną podejmować bezpośrednio w miejscu stałego zamieszkania. Lasy miejskie w naturalny sposób stają się obszarem zainteresowania osób chcących wypoczywać aktywnie, łącząc relaks z dbałością o swoje zdrowie i kondycję. Zwrócili na to uwagę Jarosław Skłodowski, analizując preferencje osób odwiedzających kompleksy leśne [Skłodowski i in. 2013: 293-305], oraz Beata Meyer, analizując nowoczesne trendy w turystyce [Meyer 2011: 208].

Warto zauważyć, że słowo „rekreacja” – wywodzące się od łacińskiego *recreatio* (od *recreo* – przywrócić do życia, wzmocnić, pokrzepić lub na nowo stworzyć) – oznacza powrót do zdrowia i sił. W literaturze podejmowano wiele prób ścisłego zdefiniowania tego pojęcia. Według Richarda Krausa [2001: 39] wszystkie te definicje zawierają wspólne elementy, takie jak: aktywność (fizyczną, umysłową, społeczną, emocjonalną), dowolne uczestnictwo, wewnętrzną motywację uczestników i pożądane rezultaty. W polskiej literaturze często przytaczana i akceptowana jest definicja sformułowana przez Macieja Demela i Włodzimierza Humena, według której rekreacja obejmuje działalność podejmowaną poza obowiązkami zawodowymi, domowymi i społecznymi, dla odpoczynku, rozrywki lub rozwoju własnej osobowości [Domel i Humel 1970]. Sylwia Toczek-Werner zauważa, że w powszechnym obiegu informacji i literaturze przedmiotu pojęcie „rekreacja” jest używane w trzech znaczeniach [Toczek-Werner 2005: 11]. W pierwszym określa zespół zachowań, które człowiek realizuje w czasie wolnym. W drugim utożsamiana jest z procesem wypoczynku, czyli regeneracją sił. W trzecim natomiast jest uznawana za zjawisko społeczno-kulturowe. W przypadku aktywności na obszarach leśnych zasadne wydaje się zawężenie pojęcia rekreacji wyłącznie do rekreacji ruchowej, która definiowana jest przez Teresę Wolańską jako „wszystkie zajęcia o treści ruchowo-sportowej lub turystycznej, którym człowiek oddaje się z własnej chęci w czasie wolnym dla odpoczynku, przyjemności i rozwoju własnej osobowości” [Wolańska 1989: 9].

Rekreacja i turystyka często się ze sobą przeplatają, zwłaszcza na obszarze miast i terenach podmiejskich. Osoby uprawiające rekreację niejako „przy okazji” poznają walory turystyczne najbliższej okolicy. Turyści, przemierzając się pomiędzy tymi walorami, położonymi w pewnym oddaleniu od siebie w przestrzeni geograficznej, uprawiają rekreację. Wobec takiej współzależności można traktować zagospodarowanie lasów miejskich jako obszar wspólny dla rekreacji i turystyki, tworzących razem przestrzeń czasu wolnego.

Jak zauważają Maria Zamelska i Beata Kaczor, oba te pojęcia mają wiele powiązań, ale też i cech je różnicujących [Zamelska i Kaczor 2015: 108]. Trudno

¹ <https://www.msit.gov.pl> [dostęp: 5.06.2018].

przytoczyć jedną spójną definicję terminu „turystyka”, ponieważ współcześnie jest ona zjawiskiem wielopłaszczyznowym, które obejmuje rozmaite dziedziny życia, stanowi przedmiot zainteresowania różnych nauk i jako taka jest obszarem żywej dyskusji wielu autorów. W częstym rozumieniu termin „turystyka” oznacza podróże lub wędrówki odbywane w czasie wolnym dla odpoczynku, rozrywki, zdrowia i zdobywania nowych doświadczeń [Toczek-Werner 2005: 13]. W takim ujęciu jest on spójny z definicją aktywności rekreacyjnej, szczególnie w odniesieniu do mieszkańców miast. Jerzy Bogucki uważa, że w niektórych okolicznościach można traktować turystykę jako środek lub formę rekreacji [Bogucki 1984: 12]. Wobec tego wydaje się więc zasadne, by urządzenia i elementy zagospodarowania lasów miejskich uważać za wspólne dla potrzeb rekreacji i turystyki, tym bardziej że mają one odniesienia w literaturze przedmiotu i można takie zagospodarowanie określić mianem turystyczno-rekreacyjnego. Teofil Lijewski jako zagospodarowanie turystyczne (bazę materialną turystyki) uznaje „zespół obiektów i urządzeń stanowiących wyposażenie określonego terenu, umożliwiających zaspokojenie potrzeb ruchu turystycznego” [Lijewski i in. 2002: 17]. Koresponduje to z elementami i urządzeniami służącymi rekreacji, które wymieniają Jarosław Skłodowski [Skłodowski i in. 2013] i Bogdan Łonkiewicz [1997], takimi jak: szlaki (rowerowe, piesze, wędrówkowe, zdrowia, konne), wiaty, ławy i stoły, paleniska, place zabaw i tablice informacyjne.

Zagospodarowanie lasów, w tym lasów miejskich, na potrzeby turystyki i rekreacji jest przedmiotem rozważań wielu autorów. Bohdan Ważyński [1995] zwraca uwagę, że jedną z głównych funkcji lasów miejskich jest umożliwienie mieszkańcom rekreacji i wypoczynku. Bogdan Łonkiewicz postuluje wprowadzenie trzech stref zagospodarowania lasu miejskiego oraz wymienia elementy jego technicznego zagospodarowania. Dzieli je na urządzenia i elementy ochronne, elementy informacyjno-dydaktyczne, urządzenia komunikacyjne, urządzenia sanitarne, urządzenia socjalne oraz urządzenia rekreacyjne [Łonkiewicz 1997: 31-37]. Adam Kaliszewski, opisując koncepcję leśnictwa miejskiego (*urban forestry*) zwraca uwagę na rosnące zapotrzebowanie społeczności miejskich na poza-produkcyjne funkcje i świadczenia leśnictwa, w tym tworzenie warunków do wypoczynku i przeżyć estetycznych ludności oraz możliwości edukacji ekologicznej bezpośrednio w środowisku przyrodniczym [Kaliszewski 2006: 103-118]. Potwierdzają to m.in. badania ankietowe przeprowadzone wśród mieszkańców Warszawy przez Emilię Janeczko i Beatę Woźnicką, mające na celu zbadanie oczekiwań mieszkańców stolicy w zakresie zagospodarowania rekreacyjnego lasów. Wynika z nich, że respondenci oczekują przede wszystkim urządzeń i elementów umożliwiających takie formy rekreacji, jak: spacer, wycieczki rowerowe i pikniki [Janeczko i Woźnicka 2009: 138]. Jarosław Kikulski pisze zaś, że oczekiwania co do zagospodarowania lasów są duże wśród mieszkańców aglomeracji i rejonów przemysłowych, niskie jednak wśród mieszkańców wsi [Kikulski 2011: 291].

2. Cele i metody badań

Celem badań był ilościowy przegląd aktualnego stanu zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego lasów miejskich zlokalizowanych na terenie Szczecina. W ich ramach dokonano inwentaryzacji infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze badań. Zastosowano takie metody, jak kwerenda literatury przedmiotu i dokumentów planistycznych oraz rekonesanse piesze i rowerowe przeprowadzone w 2017 r.

3. Obszar badań

Na podstawie regionalizacji przyrodniczo-leśnej grunty lasów Szczecina położone są w: Krainie I Bałtyckiej, Mezoregionie Puszczy Wkrzańskiej i Goleniowskiej oraz Mezoregionie Puszczy Bukowej i Równiny Weltyńskiej [Zielony i Kliczkowska 2012: 195-196].

Lasy w granicach Szczecina [BIP UM Szczecin 2017: 167] mają łączną powierzchnię 5056 ha i położone są głównie w północnej, południowej i południowo-wschodniej części miasta. W połowie obszarem tym zarządzają Lasy Państwowe, a w drugiej połowie Urząd Miasta. Te pierwsze zajmują powierzchnię 2716 ha i wchodzi w skład trzech nadleśnictw:

- Nadleśnictwo Trzebież (828,71 ha powierzchni ogólnej, w tym 654,82 ha powierzchni leśnej),
- Nadleśnictwo Kliniska (658,03 ha powierzchni ogólnej, w tym 633,33 ha powierzchni leśnej),
- Nadleśnictwo Gryfino (1229,29 ha powierzchni ogólnej, w tym 1098 ha powierzchni leśnej).

Ich podstawową funkcją jest ochrona i nie były one dotąd objęte problematyką badań opisanych w niniejszej pracy.

Lasy miejskie zajmują ogólną powierzchnię 2764,17 ha, a funkcja ochronna tych obszarów jest zintegrowana z funkcjami rekreacyjnymi. Są one częścią trzech puszczy położonych w dolnym biegu Odry: lasy po zachodniej stronie rzeki znajdują się w rejonie Puszczy Wkrzańskiej, południowo-wschodnia część związana jest z Puszczą Bukową, natomiast od wschodu i północnego-wschodu stanowi część Puszczy Goleniowskiej.

Obszar lasów miejskich podzielony jest na dwa leśnictwa:

- Leśnictwo Głębokie, o powierzchni 1735,27 ha, obejmujące swym zasięgiem lasy położone po zachodniej stronie Odry,

– Leśnictwo Dąbie, o powierzchni 1044,90 ha, obejmujące lasy położone po wschodniej stronie Odry.

Historia powstania lasów miejskich w Szczecinie sięga XIX w. i związana jest z przejmowaniem przez miasto Szczecin na własność kolejnych gruntów w ramach kompleksów leśnych zwanych też uroczyskami. Przejęcia te odbywały się w różny sposób. Najczęściej miało to miejsce w drodze wykupu od właścicieli prywatnych bądź też darowizn czynionych przez właścicieli lasów na rzecz miasta. Po II wojnie światowej przejęcia gruntów odbywały się również w drodze upaństwowienia i przekazywania pod zarząd miasta. W 1945 r. rozpoczęło się zagospodarowanie lasów własności miasta m.in. pod kątem stworzenia mieszkańcom Szczecina dogodnych warunków do wypoczynku czynnego i biernego.

Aktualnie lasami miejskimi w Szczecinie zarządza Zakład Usług Komunalnych Urzędu Miasta. Ich teren został podzielony na 13 uroczysk (tab. 1).

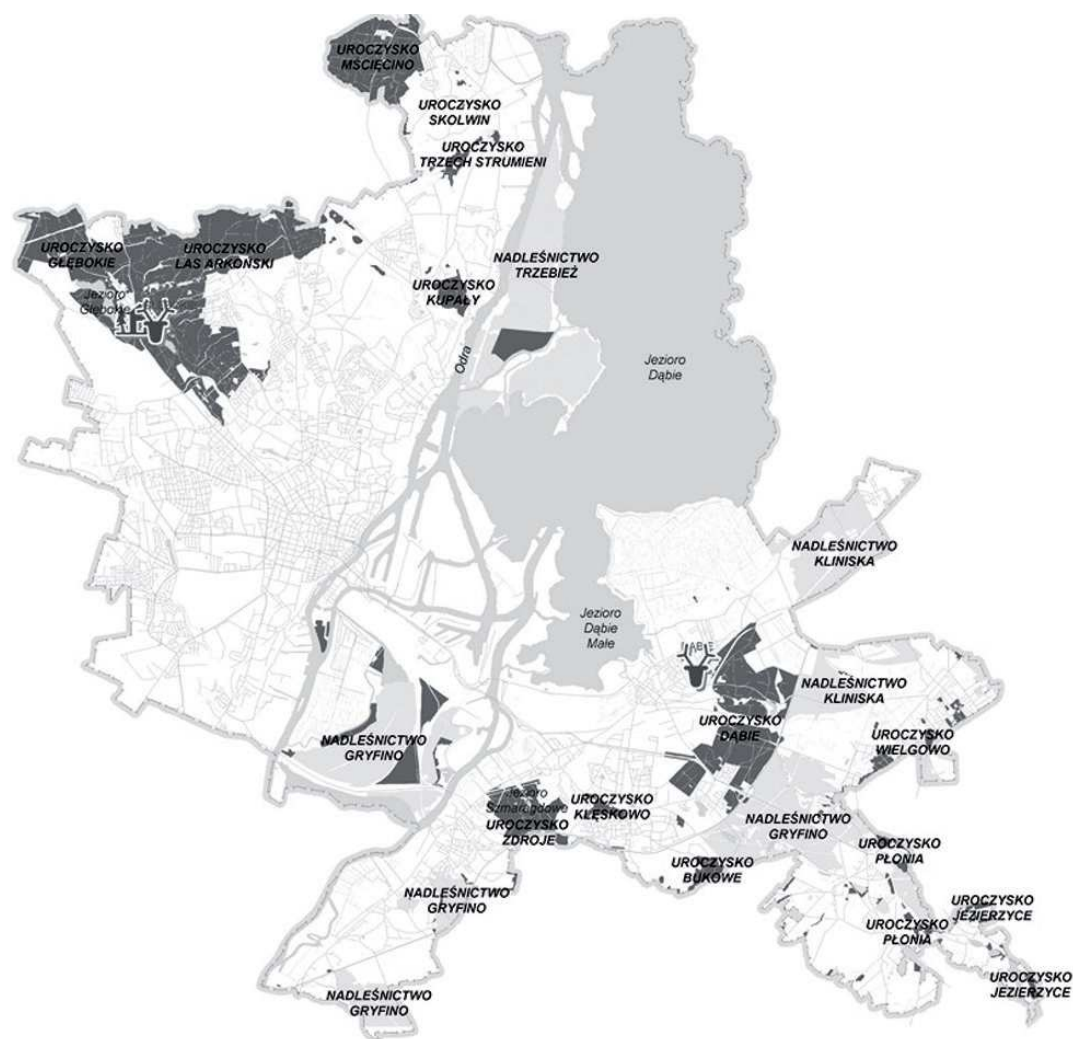
Tabela 1. Podział lasów miejskich w Szczecinie

Lp.	Nazwa	Powierzchnia (ha)	Powierzchnia (%)
1.	Uroczysko Mścięcino	297,46	10,7
2.	Uroczysko Skolwin	2,86	0,1
3.	Uroczysko Trzech Strumieni	23,07	0,8
4.	Uroczysko Las Arkoński	976,90	35,1
5.	Uroczysko Głębokie	351,77	12,7
6.	Uroczysko Kupały	51,64	1,9
7.	Uroczysko Dąbie	465,56	16,7
8.	Uroczysko Klęskowo	23,39	0,8
9.	Uroczysko Zdroje	151,03	5,4
10.	Uroczysko Wielgowo	38,97	1,4
11.	Uroczysko Bukowe	32,42	1,2
12.	Uroczysko Płonia	58,89	2,2
13.	Uroczysko Jezierzycy	24,69	0,9
14.	Gruntys poza uroczyskami	281,52	10,1
Łącznie		2780,17	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie BIP Urzędu Miasta Szczecina, http://bip.um.szczecin.pl/chapter_11519.asp [dostęp: 10.12.2017].

W ramach uroczysk ujęto 90% terenów leśnych, pozostałe 10% lasów tworzą zbiorowiska rozproszone oraz tereny na wyspach Pucka i Dębina, które są trudno dostępne dla ludności i nie stanowią obszaru będącego celem zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego. Należy zwrócić uwagę na specyficzny dla Szczecina układ lasów (mapa 1). Są one zgrupowane po przeciwległych stronach miasta i nie mają wspólnych granic. Pomiędzy kompleksami leśnymi znajdują się tereny

Mapa 1. Mapa lasów miejskich Szczecina

Źródło: ZUK Urzędu Miasta Szczecina.

wysoce zurbanizowane oraz duży akwen wodny – jezioro Dąbie wraz z rozlewiskiem rzek Odry i Regalicy.

Przylegające do siebie uroczyska zlokalizowane w północno-zachodnim rejonie miasta: Głębokie i Las Arkoński stanowią – prawie w całości – zwarty kompleks leśny będący południowo-wschodnim skrajem Puszczy Wkrzańskiej. Łącznie te dwa uroczyska zajmują powierzchnię 1328,67 ha, co stanowi 48% powierzchni lasów miejskich. W skład Puszczy Wkrzańskiej wchodzi również położone w północnej części miasta uroczysko Mścięcino. Uroczyska w południowo-wschodniej części miasta są mniejsze i bardziej rozproszone. Dwa z nich są fragmentami większych kompleksów leśnych. Uroczysko Dąbie stanowi południowo-zachodnie obrzeże Puszczy Goleniowskiej, natomiast Zdroje położone jest w północnej części Puszczy Bukowej.

4. Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne – stan obecny

W trakcie prowadzonej inwentaryzacji wyróżniono osiem rodzajów zagospodarowania badanego obszaru. Są to:

- polany rekreacyjne,
- wybiegi dla psów,
- punkty widokowe,
- punkty informacji turystycznej i edukacji,
- ścieżki dydaktyczne,
- ścieżki zdrowia,
- znakowane szlaki turystyczne,
- trasy spacerowe i rowerowe.

4.1. Polany rekreacyjne

Na terenie lasów miejskich w Szczecinie zlokalizowanych jest 15 zagospodarowanych polan rekreacyjnych (tab. 2). Standardowo są one wyposażone w stoły, ławy do siedzenia i kosze na śmieci. Na większości umieszczono dodatkowo zadaszone wiaty oraz wydzielono bezpieczne miejsca do palenia ognisk. Wiaty mają różny kształt i wielkość (ośmiokątne, sześciokątne i czworokątne), wszystkie mają miejsca do siedzenia w postaci ław. Liczba elementów zagospodarowania jest różna i zależy głównie od wielkości polany oraz natężenia ruchu turystyczno-rekreacyjnego. Na polanie Sportowej znajdują się dodatkowo boiska do gry w piłkę nożną, koszykówkę oraz tenisa, a na polanie Nad Płonią boisko do gry w piłkę nożną. Większość polan zlokalizowanych jest na terenie uroczysk Las Arkoński i Głębokie, które są terenami najchętniej odwiedzanymi przez mieszkańców lewobrzeżnej części Szczecina.

4.2. Wybiegi dla psów

Na badanym obszarze są trzy zagospodarowane wybiegi. Zlokalizowane są one przy ul. Chopina, Arkońskiej i Kopalnianej. Każdy z nich to teren ogrodzony i oświetlony, dzięki czemu dostępne są przez całą dobę. Dla czworonogów została zbudowana infrastruktura w postaci różnego typu przeszkód, takich jak: palisady, opony do skoków oraz stopnie. Dla właścicieli psów przygotowano na każdym z nich wiaty i ławki. Wybiegi wyposażone są w kosze na śmieci oraz dystrybuto-

Tabela 2. Zagospodarowanie polan rekreacyjnych na terenie Szczecina

Lp.	Nazwa polany	Stoły	Ławy	Wiaty	Paleniska	Kosze na śmieci
1.	Goplana	4	8	–	2	2
2.	Czerwona	4	16	9	2	6
3.	Miodowa	6	12	1	2	3
4.	Biała	3	6	3	2	7
5.	Warszewo	3	6	–	-	2
6.	Harcerska	4	8	1	2	4
7.	Wółzkowska	3	6	–	1	2
8.	Bagienna Olszyna	3	6	–	1	2
9.	Kupczyka	9	17	1	1	5
10.	Sportowa	1	14	9	3	2
11.	Przy Arkonce	1	2	1	–	2
12.	Nad Głębokim	4	8	6	1	1
13.	Nad Płonią	1	8	3	2	3
14.	Widok	3	23	2	3	4
15.	Słoneczna	–	20	1	3	6
Łącznie		49	160	37	25	51

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów Urzędu Miasta Szczecina.

ry z woreczkami na odchody zwierząt. Stan techniczny infrastruktury wybiegów Arkońska i Chopina wymaga poprawy, ponieważ jest w stanie znacznego zużycia eksploatacyjnego.

4.3. Punkty widokowe

W lasach miejskich znajdują się dwa punkty widokowe. Są one zlokalizowane po przeciwnych stronach miasta. „Oko na Szczecin” to punkt na wzniesieniu Widok o wysokości 55 m n.p.m., które znajduje się na północ od Jeziora Szmaragdowego. Punkt widokowy jest przedłużeniem polany Widok, znajduje się na krawędzi wzniesienia i ograniczony jest barierką. Roztacza się z niego widok na rozlewiska rzek Odry i Regalicy oraz centrum miasta. W niedalekiej przyszłości planowane jest zbudowanie na polanie platformy widokowej, która zwiększy zasięg obserwacji. Drugi punkt „Wodozbiór” to platforma widokowa na terenie Wzgórz Warszawskich z widokiem na zbiornik polodowcowy Wysoki Staw. Prowadzi do niej trasa spacerowa „Do Wodozbioru”. W ramach zagospodarowania w pobliżu platformy umieszczono: tablicę informacyjną, stół z dwiema ławami oraz kosz na śmieci.

4.4. Ścieżki dydaktyczne

Lasy miejskie Szczecina posiadają obecnie cztery ścieżki, na których realizowane są zajęcia w terenie. Są to:

- ścieżka przyrodniczo-leśna „Nad Jeziorem Głębokim”, zlokalizowana przy Jeziorze Głębokim. Rozpoczyna się ona przy pętli tramwajowej „Głębokie”, prowadzi przez las i nad brzegiem jeziora, otacza Głębokie i kończy się przy ulicy Kąpieliskowej. Ma długość 6 km. Na jej trasie ustawionych jest dziesięć tablic informacyjnych o ekosystemie jeziora. Dostępnych jest również pięć wiat wyczynekowych z ławkami i stołami oraz kosze na śmieci. Na szlaku można także podziwiać pomniki przyrody: dąb szypułkowy i buk zwyczajny „Stróże”, dęby szypułkowe „Brytyjczycy” i buk zwyczajny „Upiór”;

- ścieżka przyrodniczo-leśna „Smaragdowe-Zdroje”, zlokalizowana w Uroczysku Zdroje. Jest to trasa o długości ok. 4 km biegnąca w pobliżu Jeziora Smaragdowego. Składa się z dwunastu przystanków edukacyjnych (tablice informacyjne) i prowadzi przez najcenniejsze pod względem przyrodniczym fragmenty Parku Leśnego Zdroje, takie jak drzewostany buczyny pomorskiej i sosny czarnej oraz pomniki przyrody (m.in. 250-letni dąb i 150-letnie buki). Na jej trasie można zapoznać się z zabytkami historycznymi – ruinami wieży Barasela i głazami morowcami;

- ścieżka przyrodniczo-edukacyjna „Wspólny Las – Wspólna Europa”, zlokalizowana przy siedzibie Leśnictwa Głębokie. Ścieżka nie posiada przebiegu liniowego. Ideą projektu było połączenie funkcji wypoczynkowej z praktyczną edukacją. W tej sferze zawiera ona czternaście tablic edukacyjnych w języku polskim i niemieckim dotyczących funkcji lasu. W sferze rekreacji zbudowano utwardzone ścieżki spacerowe, siedem wiat wyczynekowych oraz dziewięć ławek do odpoczynku;

- ścieżka przyrodniczo-edukacyjna „Przy leśniczówce”, zlokalizowana na małym skwerze przy siedzibie Leśnictwa Dąbie. Ścieżka nie posiada przebiegu liniowego. Jej zagospodarowanie to jedna wiata z ławkami oraz dwie tablice edukacyjne o funkcjach lasu.

4.5. Ścieżki zdrowia

Na obszarze lasów miejskich utworzone zostały dwie ścieżki zdrowia służące mieszkańcom, którzy preferują aktywny wypoczynek połączony z ćwiczeniami fizycznymi. Są to:

- ścieżka zdrowia w Puszczy Wkrzańskiej – trasa wykonana i oznakowana w Lesie Arkońskim. Ma długość 3200 m i zlokalizowana jest w okolicach Jeziora

Głębokie. Zawiera 15 stacji do ćwiczeń na świeżym powietrzu ze stanowiskami wykonanymi z drewna i metalu. Każda z nich została wyposażona w totem informacyjny oraz ławkę i kosz na śmieci;

– ścieżka zdrowia w Puszczy Bukowej – trasa wykonana i oznakowana w Parku Leśnym Zdroje. Ma długość 2150 m i biegnie wokół Jeziora Szmaragdowego. Zawiera 11 stacji ze stanowiskami do ćwiczeń na świeżym powietrzu oraz ławki i kosze na śmieci.

4.6. Znakowane szlaki turystyczne

Przez obszar objęty badaniami przebiega wiele znakowanych szlaków turystycznych. Są one w większości fragmentami dłuższych szlaków wytyczonych w okolicach Szczecina. Szlaki w lasach miejskich (tab. 3) dzielą się na dwie grupy. Jedna to trasy w lewobrzeżnej części miasta, które związane są z Puszczą Wkrzańską. Na badanym terenie należą do nich uroczyska Las Arkoński, Głębokie i Mścięcino. Druga grupa to gęsta sieć szlaków związanych z Puszczą Bukową na prawobrzeżu

Tabela 3. Znakowane szlaki turystyczne w lasach miejskich Szczecin

Nr szlaku	Nazwa	Kolor	Punkt początkowy i końcowy	Długość całkowita (km)	Długość na terenie lasów (km)
ZP-1045	Pokoju	niebieski	Szczecin Głębokie MZK – Pilchowo MZK	12,2	5,2
ZP-1046	Ireny i Karola	żółty	Las Arkoński – Szczecin Głębokie MZK	9,3	9,3
ZP-1047	Ścieżkami Dzików	czerwony	Las Arkoński – Mścięcino MZK	14,5	9,0
ZP-1048	Przez Las Arkoński i Wzgórza Warszawskie	zielony	Szczecin Skolwin Las Arkoński	13,8	5,5
ZP-0106	Puszczy Wkrzańskiej im. Kaczmarka	czerwony	Szczecin Głębokie MZK – Trzebież	43,7	4,0
ZP-1062	Szlak do Jeziora Szmaragdowego	czarny	Szczecin Zdroje PKP – Jez. Szmaragdowe	1,5	0,7
ZP-1063	Szlak Równiny Weltyńskiej	niebieski	Jez. Szmaragdowe – Lipiany	74,6	1,0
ZP-1064	Szlak Woja Żelislawa	zielony	Jez. Szmaragdowe – Gryfino	31,7	1,5
ZP-1065	Szlak Familijny	żółty	Jez. Szmaragdowe – Skórcza Góra	2,5	2,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów PTTK i Zachodniopomorskiej Bazy Szlaków Turystycznych.

Szczecina, których krótkie odcinki znajdują się w Parku Leśnym Zdroje, a konkretnie w okolicach Jeziora Szmaragdowego. Łącznie na terenie lasów miejskich jest 39 km znakowanych szlaków turystycznych, z czego 33 km na lewobrzeżu, a pozostałe 6 km w Parku Leśnym Zdroje.

4.7. Trasy spacerowe i szlaki rowerowe

Na obszarze lasów miejskich oprócz znakowanych szlaków turystycznych wytyczono również inne trasy do rekreacji. Są to przeważnie ciągi pieszo-rowerowe służące również biegaczom. Jest też jeden szlak konny. Należą do nich:

- szlak turystyczny „Siedem Młynów-Gubałówka” – szlak pieszo-rowerowy o długości 4 km. Łączy on Las Arkoński ze szczecińską Gubałówką, czyli wzniesieniem, na zboczu którego zlokalizowany jest jedyny w najbliższej okolicy stok narciarski i saneczkowy. Na szlaku ustawiono osiem ławek, stół z dwiema ławami oraz zadaszoną wiatę;

- pieszo-rowerowy szlak turystyczny „Głębokie-Osów” – służy uprawianiu różnych form rekreacji. Jego trasa ma 2 km długości i 2,3 m szerokości. Przebiega pomiędzy Jeziorem Głębokie a dzielnicą Osów. Infrastruktura szlaku składa się z czterech ławek, dwóch stołów z dwiema ławami, dwóch wiat oraz dziesięciu koszy na śmieci;

- trasa wokół kąpieliska „Arkonka” – asfaltowa droga o długości 1750 m (z czego 1200 m jest oświetlonych). Jej infrastrukturę tworzy dwanaście ławek i trzynaście koszy na śmieci. Jest to trasa dostosowana do realizowania treningu profesjonalnego, dzięki podzieleniu jej na oznakowane 100-metrowe odcinki;

- ciąg pieszo-rowerowy wzdłuż ulic Zegadłowicza i Wojska Polskiego – oświetlona trasa asfaltowa o długości 1200 m i szerokości 3 m, biegnąca równolegle do wspomnianych ulic. Ciąg jest chętnie wykorzystywany również przez wrotkarzy;

- trasa widokowa „Do Wodozbioru” – szlak spacerowy długości 1730 m, zaczynający się w dzielnicy Warszewo i prowadzący do platformy widokowej nad Wysokim Stawem. Przy platformie zlokalizowany jest punkt odpoczynku, który tworzą stół z dwiema ławami, tablica informacyjno-edukacyjna oraz dwa kosze na śmieci;

- szlak konny – do uprawiania rekreacji konnej. Ma on długość 13 km. Łączy stadninę koni na Osowie z Jeziorem Głębokie. Na początku i końcu szlaku znajdują się tablice informacyjne z mapą, jednak nie towarzyszy mu żadna infrastruktura.

5. Mocne i słabe strony zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego lasów miejskich Szczecina

Słabą stroną zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego lasów miejskich Szczecina jest duża dysproporcja pomiędzy uroczyskami wchodzącymi w ich obszar. Najsilniej nasycone elementami szeroko pojętej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej są obszary lewobrzeżnych uroczysk Głębokie i Las Arkoński. Sytuację tę uzasadnia po części wielkość powierzchni tych dwóch obszarów (prawie 50% całkowitej powierzchni lasów miejskich), ich dostępność komunikacyjna oraz bliska odległość od centrum miasta i gęsto zaludnionych dzielnic. Tereny te są miejscem tradycyjnego wypoczynku i rekreacji mieszkańców, co w efekcie prowadzi do przeciążenia infrastruktury oraz silnej antropopresji na środowisko przyrodnicze. Drugim obszarem intensywnie zagospodarowanym są okolice Jeziora Szmaragdowego, czyli uroczysko Zdroje. Jest on bardzo atrakcyjny pod względem widoków oraz znacznego zróżnicowania terenu. Jest to też punkt początkowy wielu szlaków biegnących przez atrakcyjną dla turystów Puszcę Bukową. Tutaj również obserwuje się kumulację infrastruktury i podobne negatywne zjawiska powodowane nadmierną jej eksploracją. Na drugim biegunie znajdują się takie tereny, jak uroczyska Dąbie czy Mścięcino, które pomimo relatywnie dużych powierzchni są zagospodarowane w minimalnym stopniu, a ich potencjał rekreacyjny nie jest wykorzystany.

Słabą stroną jest również liczba miejsc do wypoczynku, takich jak polany rekreacyjne i różnego rodzaju trasy rekreacyjne. Jest ich zbyt mało w stosunku do liczby mieszkańców Szczecina. Na każdą polanę przypada ok. 30 tys. mieszkańców. Infrastruktura, choć jest w większości w dobrym stanie technicznym, nie jest bogata ani urozmaicona. Jej styl jest dość spójny, ale daleki od nowoczesnego wzornictwa.

Na terenie lasów miejskich nie ma ani jednego szlaku rowerowego, są tylko niezbyt długie ciągi pieszo-rowerowe. Łączenie w ramach jednego szlaku tych dwóch rodzajów rekreacji stwarza niebezpieczeństwo dla uczestników ruchu. Brakuje również tras do nordic walkingu, toteż zwolennicy tego typu aktywności zmuszeni są do korzystania ze wspomnianych wyżej ciągów. Kolejne mankamenty zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego na obszarze badań to brak powiązanych z infrastrukturą placów zabaw, punktów gastronomicznych i toalet.

Należy też zwrócić uwagę, że ze względu na specyficzne położenie Szczecina większość uroczysk tworzących lasy miejskie jest od siebie oddzielona i nie łączą je szlaki turystyczne ani inne trasy rekreacyjne, co też należy uznać za zjawisko negatywne.

Mocną stroną zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego lasów miejskich Szczecina jest zagospodarowanie miejsc o największych walorach krajobrazowych, a także duża dostępność polan, tras i szlaków dla mieszkańców poruszających się samochodami lub komunikacją miejską. Pozytywnie należy ocenić sam fakt budowy i rozbudowy infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, czy to przez tworzenie nowych ścieżek edukacyjnych i spacerowych, czy doposażenie już istniejących. Mocną stroną są również liczne i dobrze oznakowane szlaki turystyczne, tworzące gęstą i logicznie połączoną sieć. Dobrze też ocenić należy infrastrukturę techniczną, która wymaga uzupełnienia, ale w większości jest nowa, niezniszczona i estetyczna. Paleniska zbudowane na większości polan zwiększają bezpieczeństwo pożarowe lasów.

6. Podsumowanie

Przyjmuje się, że lasy stwarzają dobre warunki do wypoczynku i rekreacji. Ich powierzchnia na terenie Szczecina jest relatywnie duża w stosunku do innych miast w Polsce [Jaszczak 2008: 160]. Na jednego mieszkańca miasta przypada ok. 150 m² lasów, a według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) do wypoczynku wystarcza już 50 m² na osobę. Nasuwa się wniosek, że lasy miejskie w Szczecinie posiadają duży potencjał rekreacyjny. Niestety jest on wykorzystany tylko częściowo. Analiza słabych i mocnych stron zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego lasów miejskich Szczecina wskazuje, że obecny stan zagospodarowania należy uznać za niewystarczający. Jest zbyt mało polan rekreacyjnych, brakuje placów zabaw, toalet i punktów gastronomicznych. Brakuje też szlaków do różnych form turystyki i rekreacji, takich jak rowerowa i nordic walking. Poszczególne obszary lasów, np. uroczyska, zagospodarowane są w sposób nierównomierny. Pozytywnie należy ocenić, że najsilniej zagospodarowane zostały obszary najbardziej atrakcyjne krajoznawczo.

Wskazując kierunki potencjalnych zmian, trzeba podkreślić, że stan zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego lasów miejskich Szczecina wymaga podjęcia działań mających na celu jego udoskonalenie. Do priorytetów należą projekty mające na celu odciążenie istniejących już miejsc wypoczynku. Potrzebne jest wyznaczenie i zagospodarowanie nowych polan rekreacyjnych na terenie pozostałych, niewykorzystywanych dotąd kompleksów leśnych na terenie Szczecina. Wskazane jest rozwinięcie sieci rekreacyjno-turystycznej poprzez rozpropagowanie istniejących, a nieuczęszczanych szlaków oraz wyznaczenie nowych, a także stworzenie rowerowych, konnych oraz tras do nordic walkingu. Działania te powinny być spójne i umieszczone w nowym planie zagospodarowania lasu.

Literatura

- BIP UM Szczecin, 2017, *Diagnoza społeczno-gospodarcza Szczecina*, Szczecin.
- Bogucki J., 1984, Podstawy metodyczne całościowego spojrzenia na środki rekreacji w przyrodzie, w: *Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju turystycznych form rekreacji*, red. J. Bogucki, Warszawa: Wyd. AWF w Warszawie.
- Demel N., Humen W., 1970, *Wprowadzenie do rekreacji fizycznej*, Warszawa: Sport i Turystyka.
- GUS, 2013, *Uczestnictwo Polaków w sporcie i rekreacji ruchowej w 2012 roku*, Warszawa.
- Janeczko E., Woźnicka B., 2009, Zagospodarowanie rekreacyjne lasów Warszawy w kontekście potrzeb i oczekiwań mieszkańców stolicy, *Studia i Materiały CEPL w Rogowie*, r. 11, 4(23), 100-107.
- Jaszczak R., 2008, Lasy i gospodarka leśna w zasięgu oddziaływania miast w Polsce, *Studia i Materiały CEPL w Rogowie*, r. 10, 3(19), 162-171.
- Kaliszewski A., 2006, Lasy miejskie – przegląd wybranych zagadnień na podstawie literatury, *Leśne Prace Badawcze*, 1, 91-99.
- Kraus R., 2001, *Recreation and Leisure in Modern Society*, Sudbury: Jones and Bartlett.
- Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J., 2002, *Geografia turystyki Polski*, Warszawa: PWE.
- Łonkiewicz B., 1997, Urządzanie i zagospodarowanie lasu w terenach zurbanizowanych i uzdrowiskowych, *Postępy Techniki w Leśnictwie*, 64, 31-37.
- Mayer B., 2011, Tereny leśne Szczecina jako obszar aktywności turystycznej i rekreacyjnej mieszkańców, *Studia i Materiały CEPL w Rogowie*, r. 13, 3(28), 207-212.
- Skłodowski J., Gołoś P., Skłodowski M., Wojciech Ożga W., 2013, Preferencje osób odwiedzających wybrane kompleksy leśne w zakresie turystyki leśnej i organizacji wypoczynku, *Leśne Prace Badawcze*, 74(4), 293-305.
- Toczek-Werner S., 2005, *Podstawy rekreacji i turystyki*, Wrocław: Wyd. AWF we Wrocławiu.
- Ważyński B., 1995, *Urządzanie i zagospodarowanie lasu dla potrzeb turystyki i rekreacji*, Poznań: Wyd. AR w Poznaniu.
- Wolańska T. (red.), 1989, *Rekreacja ruchowa i turystyka*, Warszawa: Wyd. AWF w Warszawie.
- Zamelska M., Kaczor B., 2015, Przestrzenno-ekonomiczne uwarunkowania aktywności turystycznej mieszkańców aglomeracji poznańskiej, *Studia Periegetica*, 1(13), 105-121.
- Zielony R., Kliczkowska A., 2012, *Regionalizacja przyrodniczo-leśna Polski 2010*, Warszawa: CILP.

Tourist and Recreational Reclamation of the Municipal Forests of Szczecin

Abstract. The municipal forests of Szczecin are among the most extensive areas of this kind in Poland. Altogether they cover an area of 2780 ha. A significant part of this forest area is characterised by very attractive landscape features is easily accessible from the centre of the city. Now that active recreation is a popular form of leisure, inhabitants of Szczecin frequently visit the surrounding forests. It is therefore necessary to identify the resources and assess the state of the tourism and recreation infrastructure. The article presents the current state of tourist and recreational reclamation of the municipal forests of Szczecin and detailed results of an inventory of the existing infrastructure held in 2017; the author analyses the strengths and weaknesses and recommends directions for possible changes. The findings indicate the infrastructure is unevenly distributed and concentrated in just a few forest areas and is inadequately suited to meet the current needs of Szczecin residents.

Keywords: Szczecin, Western Pomerania, tourism, recreation, green areas, forests